

Martin Dettli

Chov včel – str. 1

Kritika moderního chovu včel – str. 2

Původním příbytkem, v němž byly včely ve střední Evropě chovány, byl kulatý koš zvaný košnice, zčásti také takzvané kláty, tedy kusy vydlabaného kmene stromu. V této nerozebíratelné schránce se včelařilo. Důležitá práce včelaře spočívala v odchytu rojů a jejich novém zabydlování. Včelstvo si pak stavělo plásty přímo na střechu košnice; takové dílo je nepohyblivé a označuje se jako stabilní. Při sklizni medu se košnice obrátila a část plástů vyřezala. Často k tomu došlo až po přezimování, jakmile bylo zajištěno přežití včelstva. Košnice byly většinou postaveny u vnější stěny obytného domu, člověk a včely žili v těsné pospolitosti.

V polovině 19. století nastala ve včelaření nová doba. Byl vynalezen pohyblivý rámeček, plást postavený v tomto rámečku umožňoval mobilitu při práci se včelami. Nyní také bylo možné pozorovat dění ve včelstvu, znalosti jeho biologických souvislostí se rozšiřovaly. Ve druhé polovině 19. století přišly po pohyblivém díle v rychlém sledu voskové plásty s vlisovaným vzorem buněk (mezistěny), medomet a umělý odchov matek. To všechno jsou vynálezy, které jsou dodnes pro včelaření určující; ve 20. století k nim přibylo již jen několik málo vylepšení.

Pohyblivé dílo umožňuje jiné včelaření. Pravoúhlý rámeček je umístěn v bedýnce, plásty lze díky tomu jednotlivě pohybovat a vyjmout. Pomocí pohyblivého díla a díky vynálezu medometu se dále podařilo sklízet med bez vosku a bez zničení plástů. To umožňuje celou řadu manipulací: medem naplněné krmné plásty mohou být přemísťovány z jednoho včelstva do druhého, dají se odebírat plásty s plodem, aby se jimi posílilo jiné včelstvo nebo vytvořily oddělky, lze však také rozdělovat celá včelstva na několik nových.

Mezistěna je voskový plát s vlisovanými základy buněk, který má včelám usnadnit stavbu díla, poněvadž musí vytvářet mnohem méně vosku. Včely jsou však při tom nuceny stavět vlisované dělní dílo s přesně danou velikostí buněk. Odchov trubců, který vyžaduje stavbu větších buněk, je redukován na jediný plást a je tímto způsobem kontrolován a omezován.

Umělý odchov matek byl vynalezen na konci 19. století ve Spojených státech, aby se na novém kontinentu vyhovělo velké poptávce po italské včele. Běžné larvy z dělního plodu v rané fázi vývoje se za tímto účelem přemístí do uměle vytvořených matečnicků a vloží do včelstva, kterému byla matka odebrána nebo které bylo vytvořeno bez matky. Taková včelstva tak mohou být nucena vychovávat nové matky. Usnadňuje se tím rozmnožování včel vybraného původu. Vylíhlé matky se vpraví do malých umělých včelstvíček k oplodnění a jsou oblíbeným obchodním artiklem. Spolu s libovolnými dělnicemi mohou vytvořit nové včelstvo nebo být vloženy do včelstva jako náhrada za starou matku.

To všechno dnes patří k včelařskému standardu. Místo pojetí orientovaného na živý organismus panuje pohled velmi mechanické povahy, jenž náležitě určuje práci se včelami. Všechno je vyměnitelné původní celek může být libovolně rozložen na části a nově složen, ať už jde o medové plásty, plodové plásty, dělnice nebo matky. Analytický přístup se odráží též v řemesle. Zacházení se včelstvem připomíná práci v autoopravně. Cílem je funkčnost. Péče není věnována ani tak organismu jako spíše výkonnosti včelstva.

Následující výklad Rudolfa Steinera navazuje na přednášku včelaře Müllera, který 10. listopadu 1923 hovořil o situaci v tehdejší chovu včel.

R. Steiner: Podstata včel. GA 351, krátký komentář z 10. listopadu 1923; v českém vydání str. 133-134.

R. Steiner: Podstata včel. GA 351, navazující výklad z 26. listopadu 1923; v českém vydání str. 135-151.

Vyplatí se sledovat výstavbu této přednášky. Východiskem je umělý odchov matek. Potom se téma rozšiřuje. Proti umělému odchovu matek jsou postaveny subtilní souvislosti, působící ve včelstvu a kolem něho. Jsou zde pasáže, v nichž jsou popisovány jemné vlivy tvaru buněk a délky trvání vývoje na jeho průběh, jak šestistěnný tvar buňky ovlivňuje život včely, která se v ní vyvíjí, a jak má délka larválního vývoje jednotlivých včel vztah ke kosmickým vlivům, konkrétně k otáčkám Slunce. Následující témata ukazují jasný vnitřní pohyb, mohli bychom dokonce říci, že poskytují přehled témat dalších přednášek cyklu.

Tento pohyb vede od sběru medu v květech k jeho trávení a přeměně, k vytváření vosku a k šestistěnnému jako základnímu tvaru plástu, k rozdílným buňkám a v nich vznikajícím včelím bytostem. Doba jejich vývoje je dána do souvislosti s jejich působením, podrobněji je pak pozornost věnována matce, procesu rojení, působení jedu a snubnímu letu. Následuje výklad o člověku, v němž je vyzvednuta paralela lidské hlavy a úlu a včely jsou nahlíženy ve srovnání s buňkami v lidském těle; zmiňován je také vliv včel a medu na plodnost.

Po tomto ohlédnutí se Rudolf Steiner opět vrací k výchozímu tématu:

Nuže, s tím vším ale souvisí to, že když tak člověk tyto věci prohlédá, si může říci: V celé té včelí souvislosti, včelím organismu, je opravdu něco, do čeho je přírodou vložena naprosto nádherná moudrost. - Včely se skutečně nacházejí pod vlivem přírodních sil, které jsou mimořádně důležité a skutečně nádherné. Proto se člověk poněkud ostýchá do těchto přírodních sil zasahovat.

Dnes to totiž pořád ještě dopadá tak, že kde člověk do přírodních sil zasáhne, tak ty věci nevylepší, nýbrž pokazí.

R. Steiner: Podstata včel. GA 351, výňatek z výše uvedené přednášky z 26. listopadu 1923; v českém vydání str. 149:

Kritika moderního chovu včel

V závěrečné části přednášky je pak podroben kritice moderní chov včel. Rudolf Steiner označuje bytost včelstva za organismus do něhož je vložena nádherná moudrost. Ve včelařské práci ovšem člověk odstraňuje určité překážky což zdánlivě usnadňuje spoustu věcí.

Bez pohyblivého díla není dnešní včelaření myslitelné. V nepohyblivém díle jsou jednotlivá včelstva chována už jen vzácně. Nelze však přehlédnout že pohyblivé dílo napomohlo mechanickému chápání včelstva. Každý, kdo pracuje se včelami, zná protiklad mezi včelstvem jako celkem a jeho jednotlivými články. Nalézt zde vědomou rovnováhu je úkolem, který začal být aktuálním teprve se zavedením pohyblivého díla.

Mnohem zřetelněji formuluje Rudolf Steiner kritiku v souvislosti s umělým odchovem matek. Jelikož se do jisté míry mechanizují organické síly, obává se, že z dlouhodobého hlediska by se mohla oslabit vazba mezi včelstvem a zakoupenou matkou a že důsledkem chovu zaměřeného na stále větší výnosy medu by mohla být zvýšená náchylnost vůči

nemocem. Varuje ovšem také před vytvořením nějakého fanatického hnutí proti umělému odchovu včel; kolo dějin nelze otáčet nazpátek.

V rámci ekologického chovu včel je to chov biodynamický, tj. chov Demeter, který se orientuje podle podnětů Rudolfa Steinera. Demeter včelaření má jako jediné směrnice, v nichž se klade důraz na to, aby práce se včelstvem vycházela z myšlenky organismu:

Ve smyslu biodynamického zemědělství se včelařská opatření řídí přirozenými potřebami včelstva. Chov včel se zaměřuje na to, aby organismus včelstva mohl organicky rozvíjet své přirozené životní projevy. V Demeter chovech mohou včelstva stavět vlastní, přírodní dílo. Základem rozmnožování, zmlazování a šlechtitelského rozvoje je rojový pud. Vlastní med je podstatnou součástí zimních zásob včel."

Jako přírodní dílo se označuje takové dílo, které si vytváří včelstvo samotné. Vosk potřebný k jeho vybudování vyměšují ze svého těla jednotlivé dělnice a včelstvo ho pak zabudovává do plástů. Tvorba plástů rojovým hroznem ze zářivě bílého, nově vytvořeného vosku je hluboce působivou podívanou. Pro včelaře je radostí, může-li včelstvo při takové tvorbě orgánu doprovázet. Z pohledu včelstva jako celku jsou plásty opěrným orgánem, podobně jako kostra u člověka. Neposkytneme-li včelstvu mezistěny, vytváří si včelstvo samo plásty s osobitým prostorovým rozložením dělničího a trubčího díla. Na každém plástu je v dolní části použita větší nebo menší oblast k vytvoření trubčího díla. Při rozmnožování včelstva na základě rojového pudu se včelař snaží využít přirozený rozmnožovací pud včel. Je to včelstvo, kdo na jaře na základě hojnosti dává podnět k rozmnožení. Jelikož často není možné roj odchytit, je povoleno včelstvo s jeho dorůstajícími matkami rozdělit na různé části a vytvořit tak mladá včelstva. Matky z umělého chovu se nepoužívají.

Také v následujících přednáškách o podstatě včel se nacházejí další praktické pokyny, jejichž impulzy jsou realizovány v biodynamickém chovu včel. Při krmení se tak dbá na to, aby se do cukrové vody přidával také med, heřmánkový čaj a sůl.

Z knihy: Včely a jejich svět